

İHYA

İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi
International Journal of Islamic Studies

HZ. PEYGAMBER'İN EVLENDİRDİĞİ KİŞİLER VE EVLENDİRİLME AMAÇLARI

Reşadet AHMEDOV*

Öz

İslâm'da kutsal sayılan evlilik müessesesinin genel hedefi sağlam bir toplum oluşturmaktır. Bununla birlikte evliliğin nüfusun artması, meşru olmayan ilişkilerden uzak kalma, iffeti koruma, eşler arasında ünsiyet, akrabalık ve dostluk ilişkileri kurma veya geliştirme gibi birçok amaç ve faydaları da vardır. Hz. Peygamber'in kendi evliliklerinde bunlardan bazılarını uyguladığını görmekteyiz. Aynı şekilde başta beşerî amaç olmakla bazı amaçlar doğrultusunda hem kendi evlatlarını hem de ashaptan bazılarını evlendirmiştir. Resûl-i Ekrem'in evlendirme amaçları içerisinde evliliğin teşviki veya evlilik konusunda tereddüte düşmüş kimselere yardım, ırkçılığın ortadan kaldırılması, dostluk bağlarının kurulması, akrabalık bağlarının kuvvetlendirilmesi ve himayenin ön plana çıktığının şahidi olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: İslâm, Hz. Peygamber, evlenme, evlendirme, amaç.

THE PEOPLE WHO ARE GAVE MARRIED BY THE PROPHET MUHAMMAD AND PURPOSES OF THEIR MARRIAGES

Abstract

The general objective of the marriage institution, which is considered sacred in Islam, is to create a solid society. Apart from that, the marriage has many purposes and benefits such as increasing the population, staying away from illicit relations, protecting chastity, establishing a position among spouses, establishing kinship and friendship relations. We see the Prophet applying some of these features in their own marriage. Likewise, he has married some of his own sons and companions in the direction of some purposes, primarily for the purpose of humanity. In his marriage purposes, we are witnessing that marriage is promoted with the help of people who have hesitated about the promotion or marriage, the

* Dr. Bu makale *Sünnette Evlenme ve Evlendirmeler* adlı yüksek lisans tezinden alınmıştır. Bkz. Ahmedov, Reşadet "Sünnette Evlenme ve Evlendirmeler" Marmara Üniversitesi İlahiyat Anabilim Dalı Hadis Bilim Dalı, 2006.

removal of racism and tribalism from the society, the establishment of friendship ties, protection of women.

Keywords: Islam, The Prophet Mohammad, marriage, giving in marriage, purpose.

GİRİŞ

Resûlullah evliliğe çok önem vermiş, bir baba olarak başta kendi çocuklarını evlendirmiş, onların aile hayatlarıyla zaman zaman ilgilenmiştir. Bunun yanında, öncelikle çevresindeki insanlara evlilik ve aile konularında teşvik ve tavsiyelerde bulunmuş, beşeriyete her konuda örnek olması hasebiyle bu konuda da örnek olmuş, mutlu bir evlilik ve sağlam bir aile hayatı için gereken mükemmel reçeteyi miras bırakmıştır.

Resûl-i Ekrem, mutluluk ve süreklilik vasıflarını taşıyan bir evlilik için; “Kadın dört şeyi için nikâhlanır; malı, soyu, güzelliği ve dini. Sen dindâr olanını seç ki elin bereket bulsun”¹ buyurarak Müslüman bir kimsenin evleneceği kimsede öncelik vermesi gereken şeyleri açıklamış ve ancak bu sayede özelde sağlam bir aile, genelde ise sağlam bir toplum oluşturulabileceğine vurgu yapmıştır. Burada İslâm’a göre evliliğin esas amacı net olarak belirtilmiştir. Bununla birlikte bazı evliliklerin hem toplum düzeni hem de siyasî dengeleri oluşturmak, o cümleden dostluk veya akrabalık bağlarını kuvvetlendirmek gibi genellikle İslâm’a hizmet edecek olan amaçlarla yapılabildiği bir gerçektir. Hz. Peygamber’in bazı evliliklerini buna örnek vermek mümkündür. Şöyle ki Resûl-i Ekrem’in, dostluk ve akrabalık ilişkilerini kuvvetlendirmek maksadıyla Hz. Aişe, Hz. Hafsa ve Hz. Ümmü Habibe ile, siyasî amaçlar doğrultusunda ise Hz. Reyhane, Hz. Safiye, Hz. Meymune, Hz. Zeyneb, Hz. Cüveyriye gibi hanımlarla evlilikler yaptığı söylemek mümkündür.

Aynı şekilde yakın çevresinde bulunan aşıktan bazılarının da, değişik nedenlerle Resûlullah tarafından evlendirildiği veya evliliğe teşvik edildiği bilinmektedir. Burada, Asr-ı Saadet döneminde aşıktan evlendirilenler ve evlendirilme amaçları üzerinde durulacaktır.

A. Hz. Peygamber’in Evlendirdikleri

Evlendirme İslâm’da çok büyük önem arz etmektedir. Kur’an-ı Kerim’de buna dikkat çekilerek bekârların, köle ve cariyelerden durumu uygun olanların evlendirilmesi gerektiği

¹ Buhârî, Muhammed b. İsmâîl, *el-Câmiu’s-sahîh*, (nşr. Muhibbuddin Habîb), I-XIII, Kahire, Dâru’r-Reyyân li’t-Türâs, 1406/1986., *Nikâh*, 15; Müslim, Ebû’l-Hüseyn b. el-Haccâc el-Kuşeyrî, *Sahîhu Müslim*, I-V, Kahire, Dâru İhyâi Kütübi’l-Arabî, 1374/1955., *Nikâh*, 54, Tirmizî, Muhammed b. İsa b. Sevre, *Sünenü’t-Tirmizî*, (nşr. Muhammed Fuad Abdülbâki), I-V, yy. 1396/1976., *Nikâh*, 4; İbn Mâce, Muhammed Yezîd el-Kazvîni, *Sünenü İbn Mâce*, (nşr. Muhammed Fuad Abdülbâki), I-II, yy. Dâru İhyâi Türâsi’l-Arabî, ts., *Nikâh*, 6, 38. Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Ali b. Şuayb, *es-Sünenü’l-Kübrâ*, (thk. Abdurğaffâr Süleyman el-Bundârî-Seyyid Kusrevî Hasan), I-VI, Beyrut, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1411/1991., *Nikâh*, 10; Dârimî, Abdullah b. Abdurrahmân, *es-Sünenü’d-Dârimî*, (trc. Abdullah Aydınlı), I-VI, İstanbul, Madve Yayınları, 1994-96., *Nikâh*, 4.

bildirilmektedir.² Hz. Peygamber'e atfedilen bir rivayette; "Oğullarınızı ve kızlarınızı evlendirin, kızlarınızı altın ve gümüş ziynetler takıp, yeni elbiseler giydirin, rağbet edilip tâlip çıksın diye onlara hediyelerle, ikramlarla iyi davranınız" buyrulmaktadır.³

Hz. Peygamber ister bis'ten önce, isterse de sonra kendi çocukları veya çocukları dışında bazılarını evlendirmiştir. Hz. Peygamber'in kendi kızlarını evlendirirken onların rızasını dikkate aldığı görülmektedir. Şöyle ki, kızlarına birisi tâlip çıktığında istemiyorlarsa perde arkasından "hayır", istiyorlarsa susmalarını söylediği, sükut etmenin "evet" anlamına geleceğini bildirdiği kendilerine atfedilen bir rivayette geçmektedir.⁴ Bununla beraber, evlendirirken az sonra açıklanacak olan değişik amaçlar çerçevesinde hareket eden Hz. Peygamber yerine göre, bazen tavsiyelerde bulunmuş⁵, bazen de emretmiştir.⁶

1. Hz. Peygamber'in Kendi Çocuklarını Evlendirmesi

Hz. Peygamber'in, altısı Hz. Hatice'den, birisi de Hz. Mâriye'den olmak üzere toplam yedi çocuğu olmuştur. Hz. Mâriye'den olan İbrahim'in⁷ çok küçük yaşta Hz. Peygamber hayatta iken öldüğü bilinmektedir.⁸

Hz. Peygamber'in Hz. Hatice'den, küçük yaşlarda hayatını kaybeden Kasım ve Abdullah isimli ikisi erkek⁹, Zeyneb, Rukiyye, Ümmü Külsüm ve Fâtıma isimli dördü kız olmak üzere altı çocuğu olmuştur.¹⁰ Hz. Peygamber kızlarının hepsini evlendirmiştir.

a. Zeyneb

² en-Nûr 24/32.

³ Ali el-Müttakî, el-Hindî, *Kenzu'l-ümmâl fî süneni'l-akvâl ve'l-efâl*, (nşr. Bekri Hayyânî, Saffet Saka), I-XVI, Beyrut, Müessesetü'r-Risale, 1405/1985., XVI, 586.

⁴ Ali el-Muttakî, *a. g. e.*, VII, 76, 77.

⁵ Müslim, *Talâk*, 47; Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as, *es-Sünen*, (nşr. Muhammed Avvâme), I-V, Beyrut, Müessesetü'r-Reyyân, 1419/1998., *Talâk*, 39; Nesâî, *Nikâh*, 22; İbn Mâce, *Nikâh*, 10.

⁶ Geniş bilgi için bak: Âişe Abdurrahmân Bint eş-Şâti, *Terâcimu seyyidâti binti'n-nübüvveti*, Beyrut, Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, ts., s. 338.

⁷ İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zührî, *et-Tabakâtu'l-kübrâ*, I-IX, Beyrut, Dâru Sadr, 1388/1968., VIII, 212.

⁸ İbn Sa'd, *a. g. e.*, VIII, 215.

⁹ Bazıları Hz. Peygamber'in Kasım ve Abdullah'tan başka Tayyib ve Tâhir isimli daha iki erkek çocuğu olduğunu söylemişlerdir. Bkz: Taberi, Ebû Cafer b. Cerîr, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, (nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl İbrahim), I-XI, Beyrut, Dâru Süveydan, 1387/1967., III, 175. Fakat bunun doğru olmadığı, bu isimlerin her ikisi, Abdullah İslâm'da doğduğu için ona verilen lakaplar olduğu bildirilmiştir. Bkz: İbn Sa'd, *a. g. e.*, VIII, 16.

¹⁰ İbn Sa'd, *a. g. e.*, VIII, 16; İbn Abdilber, en-Nemerî, *el-İstiâb fî marifeti'l-ashâb*, (nşr. Ali Muhammed Bicavî), I-IV, Kahire, Dâru Nahdati Mısır, 1389/1969., IV, 1818; Süheylî, Abdurrahman, *er-Ravzu'l-ümuf fî şerhi's-Sireti'n-nebeviyyeti li-ibni Hişâm*, (nşr. Abdurrahman el-Vekîl), I-VII, Kahire, Dâru'n-Nasr li't-Tibâa, 1387/1967., II, 241; İbnü'l-Esîr, İzzeddin Ali b. Muhammed, *Üsdü'l-ğâbe fî marifeti's-sahâbe*, (nşr. Muhammed İbrahim Benna v. dğr.), I-VII, Kahire, Dâru's-Şa'b, 1390-93/1970-73., VII, 81.

Hız. Peygamber'in ikinci çocuğu ve kızlarının yaşça en büyüğü olan Zeyneb'in,¹¹ peygamberlik gelmeden on yıl önce doğduğu kaydedilmektedir.¹² Evlenme çağına kadarki hayatıyla ilgili çok az bilgi vardır.

Hız. Hatice'nin evlendirme isteği üzerine,¹³ Hız. Peygamber Zeyneb'i peygamberliğinden biraz önce, yaklaşık on yaşlarında iken teyzesi Hâle bint Huveylid'in oğlu Ebu'l-Âs b. Rebi' ile evlendirmiştir.¹⁴ Ebû'l-Âs'ın, akraba oldukları için Resûlullah'ın evine sık sık geldiği, dolayısıyla Hız. Zeyneb'le daha yakından tanışma fırsatı bulduğu bildirilmektedir.¹⁵

Hız. Peygamber'in bu evlendirmesinden, öncelikle kızın isteğini dikkate almak ve ona uygun bir eş seçmenin gerekliliği anlaşılabilmektedir. Bununla beraber Hız. Peygamber'in Ebû'l-Âs'a, Zeyneb'in üzerine bir başka kadın almamasını şart koşması,¹⁶ kadınlar arasında adaletin tam olarak yapılamayacağı endişesinden kaynaklandığı söylenebilir.

Zeyneb ile Ebû'l-Âs'ın bu evliliğinden, genç yaşlarda ölen Ali isimli bir erkek ve Umâme¹⁷ isimli bir kız çocukları olmuştur.¹⁸ Zeyneb'in de diğer iki kız kardeşi Rukiyye ve Ümmü Külsüm gibi nesebi devam etmemiştir.¹⁹

Hız. Peygamber'in bütün kızlarının risalet gelince derhal iman ettikleri, fakat Zeyneb'in kocası Ebû'l-Âs ise iman etmeyerek uzun süre putperest kaldığı bilinmektedir.²⁰ Daha sonra müslüman olunca Hız. Peygamber onu Zeyneb'le yeniden nikâhlamıştır.²¹ Fakat bu çok uzun sürmemiş, Zeyneb hicretin sekizinci senesinin başında vefat etmiştir.²²

¹¹ İbn Sa'd, *a. g. e.*, VIII, 30; İbn Abdilber, *a. g. e.*, IV, 1853.

¹² İbn Abdilber, *a. g. e.*, IV, 1853; İbnü'l-Esîr, *a. g. e.*, VII, 130; Nazif M. Şahinoğlu, "Zeyneb bint Muhammed", *İ.A.*, (*İslâm Ansiklopedisi*) XIII, 554-555 (İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1986).

¹³ İbn Kesîr, Ebû'l-Fîda, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, I-XIV, Beyrut, Mektebetü'l-Meârif, 1401/1981., III, 311; İbn Asâkir, Ebû'l-Kasım Ali b. Hasan b. Hibetullah, *Târihu medineti Dimaşk*, (nşr. Muhibbuddin Ebû Saîd Amrevî), I-LXXIV, Beyrut, Dâru'l-Fîkr, 1415-1421/1995-2001., LXVII, 10; Nazif M. Şahinoğlu, "Zeyneb bint Muhammed", *İ.A.*, XIII, 554; Geniş bilgi için bkz: Ayşe Abdurrahman, *a. g. e.*, s. 497.

¹⁴ İbn İshâk, Muhammed b. İshâk b. Yesar, *es-Sîre*, (nşr. Muhammed Hamidullah), Konya, el-Vakf li'l-Hidemeti'l-Hayriyye, 1401/1981, s. 229; Abdürrezzâk, b. Hemmâm, *es-San'anî, el-Musannef*, (nşr. Habîburrahman el-A'zamî), I-XI, Beyrut, el-Meclisu'l-İlmi, 1403/1983., VII, 171; İbn Sa'd, *a. g. e.*, VIII, 31; İbn Abdilber, *a. g. e.*, IV, 1854; İbnü'l-Esîr, *a. g. e.*, VII, 130; Nazif M. Şahinoğlu, "Zeyneb bint Muhammed", *İ.A.*, XIII, 554-555.

¹⁵ Geniş bilgi için bkz: Âişe Abdurrahmân, *a. g. e.*, s. 495-501.

¹⁶ Buhârî, *Fedâilu Ashâbi'n-Nebi*, 16; Müslim, *Fedâilu's-Sahâbe*, 96; İbn Mâce, *Nikâh*, 56.

¹⁷ Umâme, teyzesi Fâtma'nin vasiyetine uyarak Hız. Ali ile evlenmiş, onun öldürülmesinden sonra ise Muğire b. Nevfel b. Hâris b. Mutallib ile evlenmiş ve onun nikâhı altında iken vefat etmiştir. Onun bu evlilikten Yahya isimli bir çocuğu olmuştur. Bkz: İbn Sa'd, *a. g. e.*, VIII, 31; İbn Abdilber, *a. g. e.*, IV, 1789; İbnü'l-Esîr, *a. g. e.*, VII, 22.

¹⁸ İbn İshâk, *a.g.e.*, s. 229; İbn Sa'd, *a. g. e.*, VIII, 31; İbn Abdilber, *a. g. e.*, IV, 1854; İbnü'l-Esîr, *a. g. e.*, VII, 130.

¹⁹ Nazif M. Şahinoğlu, "Zeyneb bint Muhammed", *İ.A.*, XIII, 554-555.

²⁰ İbnü'l-Esîr, *a. g. e.*, VII, 130; Nazif M. Şahinoğlu, "Zeyneb bint Muhammed", *İ.A.*, XIII, 554-555.

²¹ İbn Sa'd, *a. g. e.*, VIII, 33; İbnü'l-Esîr, *a. g. e.*, VII, 130.

²² İbn Sa'd, *a. g. e.*, VIII, 34; İbn Abdilber, *a. g. e.*, IV, 1854; İbnü'l-Esîr, *a. g. e.*, VII, 131.

b. Rukiyye

Rukiyye, Hz. Peygamber'in ikinci kızıdır. Doğduğu zaman Hz. Peygamber 33 yaşlarında idi.²³ Evlilik yaşına kadar Rukiyye'nin hayatıyla ilgili pek çok bilgi bulunmamaktadır.

Hz. Peygamber Rukiyye'yi önce amcası Ebû Leheb'in oğlu Utbe'ye nikâhlanmış, fakat Ebû Leheb'in İslâm'a karşı çıkması dolayısıyla "Tebbet" suresi indiğinde, o bu nişanı bozmuştur.²⁴ Daha sonra Hz. Peygamber onu yaklaşık 12 yaşında iken Hz. Osman'la evlendirmiş, bu evlilikten onların küçük yaşta vefat eden Abdullah isimli bir çocuğu doğmuştur.²⁵ Bu evlilik sayesinde Hz. Peygamber müslümanlar arasında itibar sahibi olan Hz. Osman'la sıhrî bağ kurarak onu kendisine daha da yaklaştırmıştır.

İki hicret sahibi diye anılan Rukiyye bu evlilikten sonra, 615 tarihinde kocası Hz. Osman'la beraber Habeşistan'a hicret etmiş, birkaç ay orada kaldıktan sonra yeniden Mekke'ye dönmüş, 622'de Medine'ye hicret etmişlerdir.²⁶ Fakat burada o çok yaşamayıp, hicretin ikinci senesinde, hastalanarak Bedr Savaşı sırasında vefat etmiştir.²⁷

c. Ümmü Külsüm

Hz. Peygamber'in diğer bir kızı Ümmü Külsüm'ün kesin olmamakla birlikte Rukiyye'den sonra doğduğu kaydedilmektedir.²⁸ Ümmü Külsüm'ün de evliliğine kadar hayatıyla bağlı pek fazla bilgi bulunmamaktadır.

Resûlullah, daha önce Ümmü Külsüm'ü amcası Ebû Leheb'in diğer oğlu Uteybe ile nikâhlamıştır. Fakat "Tebbet" suresi indikten sonra Ebû Leheb bu evliliğe karşı çıkmış, sonuçta evlilik gerçekleşmemiştir.²⁹ Ümmü Külsüm diğer müslümanlar gibi Medine'ye hicret etmiş,

²³ Hâkim, en-Nisâburî, *el-Müstedrek ale's-sahîhayn*, I-IV, Haydarabad, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1333/1915., IV, 46; İbn Abdilber, *a. g. e.*, IV, 1839; Neşet Çağatay, "Rukayye", *İ.A.*, (*İslâm Ansiklopedisi*) IX, 765-766 (İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1964).

²⁴ İbn Sa'd, *a. g. e.*, VIII, 36; İbn Abdilber, *a. g. e.*, IV, 1839-40; İbnü'l-Esîr, *a. g. e.*, VII, 114.

²⁵ İbn Sa'd, *a. g. e.*, VIII, 36; İbn Kuteybe, *el-Maârif*, (trc. Hasan Ege), İstanbul, Şelale Yayınevi, ts., s. 97; İbnü'l-Esîr, *a. g. e.*, VII, 114.

²⁶ İbn Abdilber, *a. g. e.*, IV, 1840; İbnü'l-Esîr, *a. g. e.*, VII, 114; Neşet Çağatay, "Rukayye", *İ.A.*, IX, 765-766.

²⁷ İbn Sa'd, *a. g. e.*, VIII, 36; İbn Abdilber, *a. g. e.*, IV, 1841.

²⁸ İbn Abdilber, *a. g. e.*, IV, 1952; Nazif M. Şahinoğlu, "Ümmü Külsüm", *İ.A.*, (*İslâm Ansiklopedisi*) XIII, 107-109 (İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1986).

²⁹ İbn Sa'd, *a. g. e.*, VIII, 37.

burada Hz. Peygamber, Hz. Rukiyye'nin ölümünden sonra onu Hz. Osman'la evlendirmiştir.³⁰ Fakat çok geçmeden hicretin dokuzuncu senesinde Ümmü Külsüm de vefat etmiştir.³¹

Resûlullah Ümmü Külsüm'ün vefatı üzerine “*On kızım olsa (yine) Osman'a verirdim*” diyerek Hz. Osman'ın kendi nezdindeki yüksek değerine işaret etmiştir.³² Hz. Peygamber'in Hz. Osman'a karşı bu iltifatı, güçlenmesi istenen akrabalık bağına yönelik bir iltifat olarak değerlendirilebilir.³³ Hz. Osman, ilk eşi Rukiyye vefat ettiğinde Hz. Peygamber'le akrabalık bağının kopması sebebiyle üzülen ağıladığı, bunun üzerine Resûlullah'ın onu, kızı Ümmü Külsüm'le evlendirdiği kaydedilmiştir.³⁴

d. Fâtıma

Bis'ten yaklaşık bir yıl önce, İbn Sa'd³⁵ ve bir kısım tarihçilere göre ise Kureyş'in Ka'be'yi yeniden inşası sırasında doğduğu bildirilen Hz. Fâtıma'nın, farklı görüşlerin mevcudluğu ile beraber, Hz. Peygamber'in en küçük kızı olduğu görüşü daha doğru kabul edilmektedir³⁶.

“Ümmü ebîha”, “Zehra” gibi lakaplarının³⁷ yanında, “iffetli ve namuslu kadın” anlamında “Betûl”³⁸ lakabıyla da anıldığı bilinen Hz. Fâtıma'nın evliliğine kadar hayatı ile ilgili fazla bir bilgi bulunmamasına rağmen, evlilikten sonraki hayatıyla ilgili bilgiler birçok kaynaklarda yer almaktadır. Hz. Fâtıma on sekiz yaşındayken³⁹ Hz. Peygamber onu Hz. Ali ile evlendirmiştir.⁴⁰ Zira evlendikleri sırada Hz. Ali yaklaşık yirmi üç yaşındaydı.⁴¹ Nesâî, bu konuyu “Kadının

³⁰ İbn Sa'd, *a. g. e.*, VIII, 36; İbn Hacer, el-Askalanî, *el-İsâbe fî temyîzi's-sahabe*, I-IV, Bağdad, Matbaatu's-Saâde, 1328/1910., II, 462. Hz. Ümmü Külsüm'ün Hz. Osman'la evlendiğinde kaç yaşında olduğu ile ilgili kaynaklarda kesin bilgi bulunmamaktadır. Fakat Rukiyye'nin vefatından, yani Bedir harbinden sonra evliliğin gerçekleştiği kesin bilinmektedir. Bu sebeple Ümmü Külsüm'ün, Hz. Osman'la evlenirken 20 yaş civarında olduğunu söylemek mümkündür.

³¹ İbn Sa'd, *a. g. e.*, VIII, 38; İbn Abdilber, *a. g. e.*, IV, 1952; İbnü'l-Esîr, *a. g. e.*, VII, 384.

³² İbn Sa'd, *a. g. e.*, VIII, 38.

³³ Canan, İbrahim, “Aile Reisi ve Baba Olarak Hz. Peygamber”, *Hz. Peygamber ve Aile Hayatı, (Tartışmalı İlmî Toplantılar Dizisi)*, İstanbul 1988, s. 206.

³⁴ İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXXIX, 37.

³⁵ İbn Sa'd, *a. g. e.*, VIII, 19.

³⁶ M. Yaşar Kandemir, “Fâtıma”, *DİA., (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi)* XII, 219-223 (İstanbul, 1995).

³⁷ İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 377.

³⁸ Ebû Nuaym, el-İsfahanî, *Hilyetu'l-evliya ve tabakâtu'l-esfiya*, I-X, Kahire, Matbaatu's-Saâde, 1394-99/1974-79., II, 39.

³⁹ İbn Sa'd, *a. g. e.*, VIII, 19; İbnü'l-Esîr, *a. g. e.*, VII, 221.

⁴⁰ İbn Sa'd, *a. g. e.*, VIII, 22. Hz. Fâtıma'nın evlilik yaşı ile ilgili farklı rakamlar bulunmaktadır. Bazıları onun on beş buçuk yaşında evlendiğini zikretmişlerdir. Bkz; İbn Abdilber, *a. g. e.*, IV, 1893; İbnü'l-Cevzi, Ebû'l-Ferec Abdurrahman b. Ali, *el-Muntazam fî târihi'l-mulûk ve'l-ümem*, (nşr. Muhammad Abdulkadir Atâ-Mustafa Abdulkâdir Atâ), I-XVIII, Beyrut, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1412/1992., III, 85; İbnü'l-Esîr, *a. g. e.*, VII, 220).

⁴¹ Ethem Ruhi Fıglalı, “Ali”, *DİA., (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi)* II, 371-374 (İstanbul, 1989).

yaşıtıyla evlenmesi” babı altında zikretmiştir.⁴² Hz. Peygamber’in, kızını Hz. Ali ile evlendirmesini, onunla kendi arasındaki kan bağına bir de sıhrî bağı katarak aradaki bağı daha da pekiştirmeyi düşündüğü için yaptığını söylemek mümkündür.⁴³

Resûlullah’ın Hz. Aişe ile evlenmesinden dört buçuk ay sonra hicretin ikinci senesinde gerçekleşen bu evlilikten Hz. Fâtıma’nın, Hasan, Hüseyin ve küçük yaşta ölen Muhassin isimli üçü erkek, Ümmü Külsüm ve Zeyneb isimli ikisi de kız beş çocuğu olmuştur.⁴⁴ Hz. Fâtıma, Hz. Peygamber’in vefatından altı ay gibi bir süre sonra dünyasını değiştirmiştir.⁴⁵

Hz. Peygamber’in, kendi kızlarını evlendirirken çok hassâs davrandığını görmekteyiz. Şöyle ki, Hz. Fâtıma ile evli olduğu halde Hz. Ali’nin, başka bir kadınla-Ebû Cehl’in kızıyla evlenmek istemesine karşı çıkmış,⁴⁶ böyle yapmasının ancak Hz. Fâtıma’yı boşadıktan sonra mümkün olabileceğini söylemiştir.⁴⁷ Resûl-i Ekrem’in böyle yapması kızının üzüleceği düşüncesinden kaynaklanıyor olabilirdi. Nitekim Ahmet Davudoğlu, Hz. Peygamber’in bu davranışını şöyle açıklamıştır: “Resûlullah kendi kızıyla Ebû Cehl’in kızını, bir nikâh altında toplanmalarını iki sebepten dolayı yasak etmiştir. Bunlardan biri bu nikâhın kızı Fâtıma’ya eziyet vermesidir. Bu takdirde kendisi de eziyet duyacak ve ona eziyet veren helâk olacaktır. İşte Hz. Ali ve Fâtıma’ya karşı beslediği sonsuz şefkatten dolayı bundan menetmiştir. İkinci illet kıskançlık dolayısıyla Hz. Fâtıma’nın herhangi bir yanlışa düşmesinden duyduğu endişedir.”⁴⁸

2. Hz. Peygamber’in Ashâptan Evlendirdikleri

Resûlullah kendi evlatları dışında ashâptan birçok kimseleri de evlendirmiş veya evlenmelerine yardımcı olmuştur. Kaynaklarda Hz. Peygamber’in, çevresindeki ashâptan evli olup olmadıklarını teker teker sorduğu, onlarla bu konuda yakından ilgilendiği kaydedilmektedir.⁴⁹

Bazen bir babanın kendi çocuğunu evlendirdiği gibi, bazen emir, bazen de tavsiye ederek ashâptan bazıları evlendiren Hz. Peygamber’in birtakım amaçlar güttüğünü söylemek

⁴² Nesâî, *Nikâh*, 7.

⁴³ Canan, “Aile Reisi ve Baba Olarak Hz. Peygamber”, s. 206.

⁴⁴ İbn İshâk, *a.g.e.*, s. 231; İbn Sa’d, *a.g.e.*, VIII, 26; İbn Kuteybe, *a.g.e.*, s. 97; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, V, 293; M. Yaşar Kandemir, “Fâtıma”, *DİA.*, XII, 217-223.

⁴⁵ İbn Sa’d, *a.g.e.*, VIII, 28; İbn Abdilber, *a.g.e.*, IV, 1894.

⁴⁶ Bu kızın isminin Cüveyriye bint Ebi Cehl olduğu kaydedilmiştir. Bkz: İbn Sa’d, *a.g.e.*, VIII, 262.

⁴⁷ Buhârî, *Fezâilu Ashâbi'n-Nebi*, 16; Müslim, *Fezâilu's-Sahabe*, 95, 96; İbn Mâce, *Nikâh*, 56; Ebû Avâne, Yakub b. İshâk el-İsferâinî, *Müsnedu Ebî Avâne*, (nşr. Eymen b. Arif ed-Dımaşkı), I-V, Beyrut, Dâru'l-Mârifetü, 1419/1998., III, 70; İbn Hacer, el-Askalanî, *Fethü'l-bârî Şerhu Sahihi'l-Buhârî*, (nşr. Muhammed Fuad Abdulbaki-Muhyiddin Hatib), I-XIII, Kahire, Dâru'r-Reyyân li't-Türâs, 1407/1986-87., VII, 108.

⁴⁸ Davudoğlu, Ahmed, *Sahihi Müslim Tercümesi ve Şerhi*, I-XII, İstanbul, Sönmez Neşriyat, 1974., X, 318, 319.

⁴⁹ İbn Hacer, *el-Metâlibü'l-âliye bizevâidi'l-mesanidi's-semaniye*, (nşr. Habiburrahman A'zamî), I-IV, Küveyt, el-Matbaatu'l-Mısriyye, ts., II, 18.

mümkündür. Şöyle ki Hz. Peygamber'in bu konudaki amaçları toplumun huzûrunu sağlamak ve neslin devamiyeti olabileceği gibi, siyasî ve birtakım farklı amaçlar da olabilmektedir. Her şeyden önce İslâm'ı gâye edinen Hz. Peygamber evlendirme konusunda da bu amaç çerçevesinde hareket etmiş, “İçinizdeki bekârları, köle ve cariyelerinizden durumu uygun olanları evlendirin”⁵⁰ buyrulan Kur'an-ı Kerim'i destekler mahiyette, evlenmenin yanında evlendirmeğe de teşvik etmiştir.⁵¹ Nitekim Hz. Peygamber, “Dinini, ahlâkını beğendiğiniz bir adam sizin ailenizden bir kıza tâlip olursa, onunla evlendirin. Şâyet bunu yapmazsanız yeryüzünde fitne ve bozgunculuk olacaktır”⁵² buyurarak buna dikkat çekmiştir.

Kaynaklarda Hz. Peygamber'in, sahabeden bazılarını evlendirdiği veya evlenmeğe teşvik ettiğine dair bilgiler yer almaktadır. Aşağıda bu sahabilerin evlilikleri ve evlendirilme amaçlarına temas edelim:

a. Zeyd b. Hârise

Hz. Peygamber'e hediye olarak verilen Zeyd b. Hârise⁵³ önceleri köle olmuş ve daha sonra Hz. Peygamber onu azat etmiştir. Buna rağmen Zeyd, Hz. Peygamber'den ayrılmamış, O'nun yanında kalmayı tercih etmiştir.⁵⁴ Hz. Peygamber Zeyd b. Hârise'yi önce Ümmü Eymen'le, daha sonra da halasının kızı Zeyneb binti Cahş ile evlendirmiştir.⁵⁵

Hz. Peygamber'in, Zeyd'i evlendirmedeki amacının cahiliye zihniyetinin bir ürünü olan ırkçılığı ortadan kaldırarak insanlar arasında takvadan başka üstünlüğün olmayacağı Kur'ânî prensibi uygulamak olabileceğini söylemek mümkündür.

b. Abdurrahman b. Avf

İlk sekiz müslümandan biri olan ve Hz. Peygamber'le birlikte tüm savaşlara katılan Abdurrahman b. Avf,⁵⁶ Hz. Peygamber tarafından görevlendirilerek hicretin altıncı yılında Dûmetü'l-Cendel üzerine gönderilmiş, onların İslâm'ı kabul etmesine muvaffak olmuştur. Bu görevi başarıyla tamamladıktan sonra Hz. Peygamber'in emrine uygun olarak o kabilenin reisi Asbağ b. Sa'lebe el-Kelbî'nin kızı Tumâdir'le evlenmiştir.⁵⁷

⁵⁰ en-Nûr 24/32.

⁵¹ Dârimî, *Edeb*, 131.

⁵² Tirmizî, *Nikâh*, 3; İbn Mâce, *Nikâh*, 46.

⁵³ İbn Hacer, *el-İsâbe*, I, 563.

⁵⁴ İbn Abdilber, *a. g. e.*, IV, 543.

⁵⁵ İbn Sa'd, *a. g. e.*, VIII, 101, 224; İbnü'l-Esîr, *a. g. e.*, VII, 125; İbn Abdilber, *a. g. e.*, IV, 1849; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 432.

⁵⁶ Ahmet Önkâl, “Abdurrahman b. Avf”, *DİA.*, (*Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*) I, 157-158 (İstanbul, 1988).

⁵⁷ İbn Abdilber, *a. g. e.*, II, 845; İbn Hacer, *el-İsâbe*, II, 416; IV, 255.

İnsanlar arasında, dostluk ve ittifak bağlarının teşkil edilmesinde evliliklerin büyük rolü vardır. Hz. Peygamber'in de, Abdurrahman b. Avf'a savaştığı kabilenin reisinin kızı ile evlenmesini emretmesinde siyasî bir amaç olduğunu söylemek mümkündür.

c. Akkâf b. Bişr

Sahabeden Akkâf b. Bişr, evlilik yaşı gelmesine rağmen evlenmemiş, bu sebepten Hz. Peygamber onu evlenmeğe teşvik etmiştir.⁵⁸ Hz. Peygamber onun ne eşi ne de bir cariyesi olduğunu öğrenince, böyle bir işte bir hayır bulunmadığını, bekârların şeytanın kardeşi ve en şerli insanlardan olduğunu bildirmiş, bundan dolayı onun evlenmesi gerektiğini söylemiştir.⁵⁹ Bunun üzerine Akkâf evlendirilmesini rica etmiş, Hz. Peygamber de onu Külsüm el-Himyeriyye'nin kızı Kerîme ile evlendirmiştir.⁶⁰

Hz. Peygamber'in Akkâf'ı evlendirmesinden, az önce kaydedilen bekârlığın yerilmesi rivayeti dikkate alınarak, sağlığı ve durumu müsait olan her kesin evlenmesi gerektiği anlaşılabilir.

d. Bilâl-i Habeşî

Kaynaklarda müslümanlığı kabûl eden ilk yedi kişiden biri olan Hz. Bilâl'in evliliği ve evlatları ile ilgili pek fazla bilgi bulunmamakla beraber Hz. Peygamber'in onu ensardan bir aileye göndererek evlendirmek istediği bilinmektedir.⁶¹ O aile, Hz. Bilâl'in Habeşî bir köle olması sebebiyle önce kızlarını onunla evlendirmek istememiş, fakat daha sonra bunun Hz. Peygamber'in bir emri olduğunu öğrenince itiraz etmemişlerdir. Bunun üzerine Hz. Peygamber Hz. Bilâl'e bir parça altın vererek kendi ailesi için pazardan gereken şeyler almasını söylemiş, ashâbına da düğün için gerekecek olan velimeyi toplamaya yardımcı olmalarını emir buyurmuştur.⁶²

Hz. Peygamber ırkçılığı kaldırmaya, insanlar arasında takvadan başka fark gözetmemeğe çalıştığı için siyah tenli bir köle olan Hz. Bilâl'i evlendirirken de bu amacı dikkate aldığı düşünülebilmektedir.

e. Cüleybib

⁵⁸ Deylemî, Ebû Şüca, *el-Firdevs bime'sûri'l-hitâb*, (nşr. Said b. Besyuni Zağlûl), I-V, Beyrut, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1406/1986., V, 419.

⁵⁹ Abdurrezzâk, *a.g.e.*, VI, 171.

⁶⁰ Abdurrezzâk, *a.g.e.*, VI, 173; Deylemî, *a.g.e.*, V, 419.

⁶¹ İbn Tûlun, Muhammed b. Ali, *Veblu'l-ğamâm fimen zevvecehu'n-nebiyyu aleyhisselâm*, (nşr. Abdulhamid es-Sa'dani), Kahire, Dâru't-Talâi, ts., s. 60; Mustafa Fayda, "Bilâl-i Habeşî", *DİA.*, (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi) VI, 152-153 (İstanbul, 1992).

⁶² İbn Tûlun, *a.g.e.*, s. 60.

Ensârdan Benî Sa'lebe kabilesine mensup Cüleybib'i bizzat Hz. Peygamber evlendirmiştir.⁶³ Kızın ebeveyni önce bu evliliğe itiraz etmişlerse de daha sonra Hz. Peygamber'in isteğini dikkate alarak onay vermişlerdir.⁶⁴ Onun evlendirdiği kızın kabilesi Arabistan'ın önemli kabilelerinden biri olan Benî'l-Hâris b. el-Hazreç'tir.⁶⁵

Hz. Peygamber'in Cüleybib'i evlendirmesindeki maksadın, Cüleybib'in kabilesi ile onun evlendiği kızın kabilesi arasında dostluk ve yakınlık ilişkilerinin daha da iyileştirilmesi olabileceği düşünülebilir. Hz. Peygamber'in bu son iki evlendirmesindeki diğer önemli husus, devletin evlendirme vazîfesidir. Nitekim Resûlullâh “*Velisi olmayanın velisi sultandır*”⁶⁶ buyurarak devletin bu vazîfesine vurgu yapmış, velisi bulunmayan bekârları evlendirmede devletin bu yetkiyi kullanması gerektiğini bildirmiştir.

f. Fâtıma binti Kays

Medine'ye hicret eden ilk kadın sahabeler arasında yer alan Fâtıma binti Kays önce Ebû Amr b. Hafs'la evlenmiştir. Eşinden boşandıktan sonra Müaviye b. Ebû Süfyân, Ebû Cehm b. Suhayr ve Üsâme b. Zeyd ona talip olmuşlardı. Bunun üzerine Hz. Peygamber Fâtıma'ya, Üsâme ile evlenmesini tavsiye etmiştir. Fâtıma binti Kays önce Üsâme ile evliliğe itiraz etmişse de Hz. Peygamber'in, Allah'a ve Rasûlü'ne itâatin daha hayırlı olacağını söylemesi üzerine bu evliliğe razı olmuş ve kendisinin de söylediği gibi mutlu olmuştur.⁶⁷

Hz. Peygamber'in Fâtıma ile Üsâme'yi evlendirirken bazı maksatlar gütmüş olabilir. Öncelikle evlenmeği düşünen, fakat kiminle evleneceğine henüz karar verememiş kimselere bu konuda yardımcı olmak ve onlar için hangi adayın daha uygun olacağını bildirmek esastır. Hz. Peygamber'in Fâtıma'yı evlendirmesindeki bir diğer amacın ırkî ayrımcılığa son vermek olduğunu düşünebiliriz. Şöyle ki, siyah tenli bir azatlı köle olan Üsâme ile Fâtıma gibi Kureyş'in güzel kızını⁶⁸ evlendirmedeki maksadın ayrımcılığı ortadan kaldırmak olabileceğini söylemek mümkündür.

g. Ebû Hind

⁶³ İbn Tûlun, *a. g. e.*, s. 33.

⁶⁴ Ahmed b. Hanbel, *a. g. e.*, IV, 422; İbn Balaban, *a. g. e.*, VI, 134.

⁶⁵ İbn Tûlun, *a. g. e.*, s. 35.

⁶⁶ İbn Mâce, *Nikâh*, 15; Tirmizî, *Nikâh*, 14.

⁶⁷ Bkz: Müslim, *Talâk*, 36, 47; Ebû Dâvûd, *Talâk*, 39; Nesâî, *Nikâh*, 22; Ebû Avâne, *a. g. e.*, III, 42; İbn Sa'd, *a. g. e.*, VIII, 273; Beyhakî, Ahmed b. el-Hüseyn, *es-Sünenü'l-kübrâ*, I-X, Haydarabad, Dâiretu'l-Maârifî'l-Osmâniyye, 1344-1356/1925-1937., VII, 136; Selman Başaran, “Fâtıma binti Kays”, *DİA.*, (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi) XII, 227 (İstanbul, 1995).

⁶⁸ İbn Hacer, *Fethü'l-bârî*, IX, 477.

Ensardan Ferve b. Amr el-Beyâza'nın azatlısı⁶⁹ olan ve hacamat yapmakla bilinen Ebû Hind'i, Hz. Peygamber Beyâza oğullarına hitaben evlendirmelerini ve onun kızlarıyla da evlenmelerini söylemiştir.⁷⁰

Hz. Peygamber'in Ebû Hind'i evlendirmek istemesindeki maksadın, onun azatlı olmasına rağmen toplum içinde diğer insanlardan farksız olduğunu göstermek ve karşılıklı evlenmelerle bunu ortadan kaldırmak olduğu söylenebilir. Nitekim Ebû Dâvûd Resûlullah'ın bu evlendirmesini denklikle ilgili bâb başlığı altında zikretmiştir.⁷¹

h. Ebû Râfi

Hz. Peygamber'in azatlısı olan ve Bedir gazvesinden sonraki tüm gazvelere beraber katılan Ebû Râfi, Bedr harbinden sonra Medine'ye hicret etmiş, burada Hz. Peygamber onu azatlısı Sâlime ile evlendirmiştir.⁷²

Daha önce de bahsi geçtiği gibi, Hz. Peygamber insanlar arasında fark gözetmemiştir. Ebû Râfi de azatlısı olmasına rağmen onu diğer sahabelerden ayrı tutmamış, hatta bazen kendisi ile Hz. Meymûne'nin nikâhını kıyması gibi çok önemli işleri ona yaptırmıştır.⁷³

i. Hansa binti Huzâm el-Ensâriyye

Hansa kocasından ayrıldıktan sonra babasının onu zorla evlendirmesinden hoşlanmayarak Hz. Peygamber'e şikayet etmeğe gelmiş, bunun üzerine Hz. Peygamber böyle yapılan nikâhın geçerli olmayacağını söylemiş ve Hansa'yı Ebû Lübâbe b. Abdu'l-Münzîr'le evlendirmiştir.⁷⁴ Bir diğer rivayette Hansa'nın, babasının onu zorla istemediği birisiyle evlendirmesini istediğini, fakat o amcasının oğlunu sevdiğini söylemesi üzerine Hz. Peygamber önceki nikâhı geçersiz saymıştır.⁷⁵

Hz. Peygamber'in Hansa'yı evlendirmesindeki maksadın eğer durum müsaitse öncelikle evlenecek şahısların kendi isteklerinin dikkate alınması gerektiği düşünülebilir.

j. Seleme b. Ümmü Seleme

Ümmehatü'l-mümininden Ümmü Seleme'nin oğlu Seleme'yi Hz. Peygamber kendi amcasının kızı Ümâme binti Hamza ile evlendirmiş ve böyle yapmakla Seleme'yi ödüllendirmiş

⁶⁹ Beyhakî, *a. g. e.*, VII, 136; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 211.

⁷⁰ Ebû Dâvûd, *Nikâh*, 25, 26; Darekutnî, Ömer b. Ahmed, *es-Sünenu'd-Dârekutnî*, (nşr. Abdullah Haşim Yemanî Medenî, I-IV, Medine, Dâru'l-Mehâsin li't-Tıbbâa, 1386/1966., III, 301.

⁷¹ Ebû Dâvûd, *Nikâh*, 26.

⁷² İbn Sa'd, *a. g. e.*, IV, 74; İbn Kuteybe, *a. g. e.*, s. 97.

⁷³ İbn Sa'd, *a. g. e.*, VIII, 134.

⁷⁴ İbn Sa'd, *a. g. e.*, VIII, 456.

⁷⁵ İbn Sa'd, *a. g. e.*, VIII, 457.

olduğunu söylemiştir.⁷⁶ Ayrıca burada Hz. Peygamber, babası ölen yakını bir kızın evlenmesiyle de ilgilenmiştir.

k. Üsâme b. Zeyd

Hz Peygamber Üsâme'yi 14 yaşına ulaştığında Zeyneb binti Hanzala ile evlendirmiştir.⁷⁷ Yukarıda kaydettiğimiz üzere Üsâme'yi ikinci sefer Fâtıma binti Kays'la evlendirmiştir.⁷⁸

Hz. Peygamber'in Üsâme'yi evlendirmesi konusu, öncelikle yakınının bekârlığı-evliliği ile yakın ilgiye delil olarak gösterilebilir. Ayrıca, erken evlendirmeğe de bir mesaj olabileceği söylenebilir.

l. Nuaym b. Abdullah

Hz. Peygamber, Üsâme b. Zeyd'den boşandıktan sonra dul kalan Zeyneb binti Hanzala'yı Nuaym b. Abdullah ile evlendirmiştir.⁷⁹

Bu evlendirmede, Hz. Peygamber'in genel prensiblerinden biri olan ilk müslümanların himaye edilmesinin öne plana çıktığı düşünülebilir.

m. Ümmü Külsüm binti Ukbe

Hz. Peygamber'e ilk iman edenlerden biri olan ve Medine'ye hicret eden Ümmü Külsüm binti Ukbe önce Zeyd b. Hârise ile evli olmuş, Zeyd savaşta şehit olunca, Ümmü Külsüm birkaç evlilik yapmıştır.⁸⁰ Daha sonra Hz. Peygamber onu Abdurrahman b. Avf ile evlendirmiştir.⁸¹

Daha önce kaydettiğimiz üzere Hz. Peygamber ilk müslümanlara sahip çıkmış, onları düştükleri mağdur durumdan çıkartmaya gayret etmiştir. Hz. Peygamber'in, savaşta kocası şehit olun Ümmü Külsüm'ü evlendirmesindeki bu maksat açıktır.

n. Ümmü Eymen

İsmi Bereke binti Sa'lebe olan ve babasından miras kalan Ümmü Eymen'i,⁸² Hz. Peygamber azat ederek evlendirmiştir.⁸³ Daha önce Ubeyde b. Zeyd'le evli olan Ümmü Eymen'i kocasının Huneyn savaşında helâki üzerine Hz. Peygamber Zeyd b. Hârise ile

⁷⁶ İbn Sa'd, *a. g. e.*, VIII, 160; İbnü'l-Esîr, *a. g. e.*, VII, 21; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 236.

⁷⁷ İbn Sa'd, *a. g. e.*, IV, 72.

⁷⁸ Müslim, *Talâk*, 47; Ebû Dâvud, *Talâk*, 39; Nesâî, *Nikâh*, 22.

⁷⁹ İbn Sa'd, *a. g. e.*, IV, 72.

⁸⁰ İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 491; İbnü'l-Esîr, *a.g.e.*, VII, 386; İbn Abdilber, *a. g. e.*, IV, 1952.

⁸¹ İbn Tûlun, *a. g. e.*, s. 59.

⁸² İbn Sa'd, *a. g. e.*, VIII, 223; Zehebî, *a. g. e.*, II, 223, 224; *el-İsâbe*'de, Ümmü Eymen'in Hatice'nin kızkardeşinin hizmetçisi olduğu, daha sonra da onu Hz. Peygamber'e hediye ettiği kaydedilmektedir. Bkz: İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 432.

⁸³ İbn Sa'd, *a. g. e.*, VIII, 223.

evlendirmiştir⁸⁴. Bir rivayete göre, Ümmü Eymen Hz. Peygamber'den onu evlendirmesini istemiş, Hz. Peygamber de, “*Kim cennet ehli bir kadınla evlenmek istiyorsa Ümmü Eymen’le evlensin*” buyurmuş, orada bulunan ve genç birisi olan Zeyd b. Hârise onunla evlenmeği kabûl etmiş, Hz. Peygamber de onları evlendirmiştir.⁸⁵

Hz. Peygamber, Ümmü Eymen’i Zeyd b. Hârise ile evlendirirken de muhakkak bazı maksatlar güttüğünü söyleyebiliriz. Burada, zikri geçtiği üzere, öncelikle evlenmek isteyen herkesin evlendirilmesi gerektiği mesajı ile birlikte ayrıca, kendisinin de yaşlı birisi olduğu için himayeye ihtiyaç duyması sebebiyle Hz. Peygamber’in onu evlendirdiğini söylemek mümkündür.

o. Ümmü Şerîk el-Ensârî

İsmi Ğuziyye binti Câbir⁸⁶ olan Ümmü Şerîk kendisini Hz. Peygamber’e hibe etmiş, fakat Hz. Peygamber onu kendisiyle değil de yanında bulunan bir başka sahabiyle, çok fakir olduğu sebebiyle bir şey bulamadığı için, Kur’an’dan ezbere bildiği sureleri mehir kabûl ederek evlendirmiştir.⁸⁷

Hz. Peygamber’in, Kur’an’dan bir sureyi mehir kabûl ederek Ümmü Şerik’i evlendirmesinden, evliliğin kolaylaştırılması ve evliliğe ihtiyaç duyan kimselerin evlendirilmesi gerektiği görülmektedir.⁸⁸

Sonuç

İslâm’da aile ve evlilik müessesesine önem verilmekte, toplumun sağlam yetişmesi ve gelişebilmesi için bu kurumun önemine dikkat çekilmektedir. İslâm, kolay olduğu kadar aynı zamanda meşru yolla evlenmeyi esas tutmuş, bu yolla toplumun mükemmel olmasına ve ahlakî değerlerin bozulmamasına çalışmıştır. Buna karşılık bütün meşru olmayan yolları kapatmış, hem bu dünya, hem de âhirette huzurlu hayata vesile olacak meşru evliliği tavsiye ve teşvik etmiştir.

Her konuda Müslümanlar için örnek konumunda olan Hz. Peygamber Efendimiz, aile ve evlilik konusunda da en güzel şekilde örnek olmuştur. Şöyle ki cahiliye döneminden farklı olarak Resûl-i Ekrem aile kurumunu önemsemiş, diğer Müslümanların da bunu önemsemelerini

⁸⁴ İbn Sa’d, *a. g. e.*, VIII, 223.

⁸⁵ İbn Mâce, *Nikâh*, 17; İbn Sa’d, *a. g. e.*, VIII, 224; İbn Hacer, *el-İsâbe*, IV, 432.

⁸⁶ İbn Sa’d, *a. g. e.*, VIII, 154.

⁸⁷ Buhârî, *Nikâh*, 35, 50; Müslim, *Nikâh*, 76; Ahmed b. Hanbel, *a. g. e.*, V, 330.

⁸⁸ Kur’an’ın veya Kur’an öğretiminin mehir kabûl edilip edilemeyeşi ve bu konuda fikhî mezheplerin görüşleri ile ilgili geniş bilgi için bkz: Kahraman, Hüseyin, “Fikhî Hadislerin Değerlendirilmesi ve Rivâyet Değeri Bağlamında “Mevhûbe Hadisi”nin Tahric ve Tenkidi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c.11/1, Bursa 2002., s. 167-182.

teşvik etmiştir. Bu durum Hz. Peygamber'e isnat edilen hadislerde ve uygulamalarında açık şekilde görülmektedir.

Hz. Peygamber, hayatının büyük kısmını tekeşli olarak sürdürmüştür. İlk hanımı Hz. Hatice'nin vefatına kadar başka bir evlilik yapmamıştır. Diğer evliliklerini elli yaşından sonra yapmıştır. Hz. Aişe dışında bütün hanımları duldu. Diğer Müslümanlara caiz değilken bir arada dokuz hanımı nikahları altında tutmuştur. Fakat bu evliliklerin hepsinin amaç ve hedefi farklılık teşkil etmekteydi. Bu evliliklerden bazılarının Hz. Sevde ile yaptıkları evlilikte olduğu gibi himaye, bazılarının Hz. Aişe ve Hz. Hafsa örneklerinde olduğu gibi arkadaşlık bağlarını güçlendirme amacına yönelik olabileceği düşünülebilir. Aynı şekilde bazılarının siyasî, bazılarının teşriî, bazılarının da tebliğî amaçlar doğrultusunda yapılabileceğini söylemek mümkündür.

Hz. Peygamber'in, kendi evliliklerinde birtakım amaç ve hedefleri göz önünde bulundurduğu gibi hem kendi çocukları hem de ashaptan bazılarını evlendirirken birtakım hedefler gözetmiş olabileceği açıktır. Nitekim Hz. Hatice'den olan dört kızını da evlendirmiştir. Zeyneb'i Ebü'l-As'la evlendirirken diğer kızları Ümmü Külsüm ve Rukiye'yi Hz. Osman'la, Hz. Fatıma'yı ise Hz. Ali ile nikahlamıştır. Bu evlilikler sonucunda yakın arkadaş oldukları Hz. Osman'la akrabalık ilişkilerini daha da kuvvetlendirmiş, sağlam dostluk ilişkilerine bir de sağlam akrabalık bağlarını örmüştür. Ayrıca öz amcası oğlu Hz. Ali ile kan bağından gelen bir akrabalık ilişkisine sıhrî akrabalıkla daha sağlam ve ayrılmaz bir akrabalık sürecini başlatmıştır.

Hz. Peygamber kendi evlatları dışında ashâptan birçok kimseleri de evlendirmiş veya evlenmelerine yardımcı olmuştur. Bazen bir babanın kendi çocuğunu evlendirdiği gibi, bazen emir, bazen de tavsiye ederek ashâptan bazılarını evlendiren Hz. Peygamber, ashaptan da bazılarını evlendirirken birtakım maksatlar güttüğü ihtimal dışı değildir. Hz. Peygamber'in bu konudaki amaçları toplumun huzûrunu sağlamak ve neslin devam ettirilmesi olabileceği gibi, siyasî ve birtakım farklı gâyeler de olabilmektedir. Her şeyden önce İslâm'ı gâye edinen Hz. Peygamber evlendirme konusunda da bu genel amaç çerçevesinde hareket etmiş, *“İçinizdeki bekârları, köle ve cariyelerinizden durumu uygun olanları evlendirin”* buyuran Kur'an-ı Kerîm'i destekler mahiyette, evlenmenin yanında evlendirmeğe de teşvik etmiş ve şöyle buyurmuştur: *“Dinini, ahlâkını beğendiğiniz bir adam sizin ailenizden bir kıza tâlip olursa, onunla evlendirin. Şâyet bunu yapmazsanız yeryüzünde fitne ve bozgunculuk olacaktır”*

KAYNAKÇA

- Abdurrezzâk b. Hemmâm, es-San'anî, *el-Musannef*, (nşr. Habîburrahman el-A'zamî), I-XI, Beyrut, el-Meclisu'l-İlmi, 1403/1983.
- Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (nşr. Mevsûatu's-Sünne, el-Kütübü's-sittetü ve Şurûhuhâ), I-VI, İstanbul, Çağrı Yayınları, 1413/1992.
- Âişe Abdurrahmân bint eş-Şâti, *Terâcimu seyyidâti binti'n-nübüvveti*, Beyrut, Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, tsf.
- Ali El-Müttakî, el-Hindî, *Kenzu'l-ümmâl fi süneni'l-akvâl ve'l-efâl*, (nşr. Bekri Hayyânî, Saffet Saka), I-XVI, Beyrut, Müessesetü'r-Risale, 1405/1985.
- Başaran, Selman, "Fâtıma binti Kays", *DİA.*, XII, 227 (İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 1995).
- El-Beyhakî, Ahmed b. el-Huseyn, *es-Sünenü'l-kübrâ*, I-X, Haydarabad, Dâiretu'l-Maârifî'l-Osmâniyye, 1344-1356/1925-1937.
- el-Buhârî, Muhammed b. İsmâil, *el-Câmiu's-sahîh*, (nşr. Muhibbuddin Habîb), I-XIII, Kahire, Dâru'r-Reyyân li't-Türâs, 1406/1986.
- Canan İbrahim, "Aile Reisi ve Baba Olarak Hz. Peygamber", *Hz. Peygamber ve Aile Hayatı, (Tartışmalı İlmi Toplantılar Dizisi)*, İstanbul 1988.
- ed-Dârekutnî, Ömer b. Ahmed, *es-Sünenü'd-Dârekutnî*, (nşr. Abdullah Haşim Yemanî Medenî, I-IV, Medine, Dâru'l-Mehâsin li't-Tibâa, 1386/1966.
- ed-Dârimî, Abdullah b. Abdurrahmân, *es-Sünenü'd-Dârimî*, (trc. Abdullah Aydınlı), I-VI, İstanbul, Madve Yayınları, 1994-1996.
- Davudoğlu Ahmet, *Sahihi Müslim Tercümesi ve Şerhi*, I-XII, İstanbul, Sönmez Neşriyat, 1974.
- ed-Deylemî, Ebû Şüca, *el-Firdevs bime'sûri'l-hitâb*, (nşr. Said b. Besyunî Zağlûl), I-V, Beyrut, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1407/1986.
- Ebû Avâne, Yakub b. İshâk el-İsferâinî, *Müsnedu Ebî Avâne*, (nşr. Eymen b. Arif ed-Dımaşkı), I-V, Beyrut, Dâru'l-Mâriفة, 1419/1998.
- Ebû Dâvûd, Süleyman b. el-Eş'as, *es-Sünen*, (nşr. Muhammed Avvâme), I-V, Beyrut, Müessesetü'r-Reyyân, 1419/1998.
- Ebû Nuaym, el-İsfahanî, *Hilyetu'l-evliya ve tabakâtu'l-esfiya*, I-X, Kahire, Matbaatu's-Saâde, 1394-1399/1974-1979.
- Fayda, Mustafa, "Bilâl-i Habeşî", *DİA.*, VI, 152-153 (İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 1992).
- Fiğlali, Ethem Ruhi, "Ali", *DİA.*, (Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi) II, 371-374 (İstanbul, 1989).
- Hâkim, en-Nisâburî, *el-Müstedrek ale's-sahîhayn*, I-IV, Haydarabad, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1333/1915.
- Ibn Abdülber, en-Nemerî, *el-İstiâb fi marifeti'l-ashâb*, (nşr. Ali Muhammed Bicavî), I-IV, Kahire, Dâru Nahdati Mısır, 1389/1969.
- Ibn Asâkir, Ebû'l-Kasım Ali b. Hasan b. Hibetullah, *Târihu medineti Dımaşk*, (nşr. Muhibbuddin Ebû Saîd Amrevî), I-LXXIV, Beyrut, Dâru'l-Fîkr, 1415-1421/1995-2001.
- Ibn Balaban, Ebû'l-Hasan Alâaddin Ali, *el-İhsân bi-tertibî Sahîhi İbn Hibbân*, (nşr. Kemal Yusuf Hût), I-VII, Beyrut, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1408/1987.
- Ibn Hacer, el-Askalanî, *el-Metâlibu'l-âliye bizevâidi'l-mesaniidi's-semaniye*, (nşr. Habîburrahman A'zamî), I-IV, Kûveyt, el-Matbaatu'l-Mısriyye, ts.
- , *Fethü'l-bârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, (nşr. Muhammed Fuad Abdulkaki-Muhyiddin Hatib), I-XIII, Kahire, Dâru'r-Reyyân li't-Türâs, 1407/1986-87.
- , *el-İsâbe fi temyizi's-sahabe*, I-IV, Bağdad, Matbaatu's-Saâde, 1328/1910.
- Ibn İshâk, Muhammed b. İshâk b. Yesar, *es-Sire*, (nşr. Muhammed Hamidullah), Konya, el-Vakf li'l-Hidemeti'l-Hayriyye, 1401/1981.
- Ibn Kesîr, Ebû'l-Fîda, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, I-XIV, Beyrut, Mektebetü'l-Meârif, 1401/1981.
- , *Tefsîru'l-Kur'âni'l-azîm*, I-IV, Kahire, Dâru İhyai'l-Kütübî'l-Arabiyye, ts.
- Ibn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe Dîneverî, (ö. 276/890), *el-Maârif*, (trc. Hasan Ege), İstanbul, Şelale Yayınevi, ts.

Ibn Mâce, Muhammed Yezîd el-Kazvîni, *Sünenu İbn Mâce*, (nşr. Muhammed Fuad Abdülbâki), I-II, yy. Dâru İhyâi Tûrâsi'l-Arabî, ts.

Ibn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zühri, *et-Tabakâtu'l-kübrâ*, I-IX, Beyrut, Dâru Sadr, 1388/1968.

Ibn Tûlûn, Muhammed b. Ali, *Veblu'l-ğamâm fîmen zevvecehu'n-nebiyyu aleyhisselâm*, (nşr. Abdulhamid es-Sa'dani), Kahire, Dâru't-Talâi, ts.

Ibnu'l-Cevzi, Ebû'l-Ferec Abdurrahman b. Ali, *el-Muntazam fi târihi'l-mulûk ve'l-ümem*, (nşr. Muhammed Abdulkadir Atâ-Mustafa Abdulkâdir Atâ), I-XVIII, Beyrut, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1412/1992.

Ibnu'l-Esîr, İzzeddin Ali b. Muhammed, *Üsdü'l-ğâbe fi marifeti's-sahâbe*, (nşr. Muhammed İbrahim Benna v. dğr.), I-VII, Kahire, Dâru's-Şa'b, 1390-1393/1970-1973.

Kahraman, Hüseyin, "*Fikhî Hadislerin Değerlendirilmesi ve Rivâyet Değeri Bağlamında "Mevhûbe Hadisi"nin Tahrîc ve Tenkîdi*", Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c.11/1, Bursa 2002. s. 167-182.

Kandemir, M. Yaşar, "Fâtıma", *DİA.*, XII, 219-224 (İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 1995).

Müslim, Ebû'l-Hüseyn b. el-Haccâc el-Kuşeyri, *Sahîhu Müslim*, I-V, Kahire, Dâru İhyâi Kütübi'l-Arabî, 1374/1955.

en-Nesâî, Ebû Abdurrahmân Ahmed b. Ali b. Şuayb, *es-Sünenu'l-Kübrâ*, (thk. Abdurğaffâr Süleyman el-Bundârî-Seyyid Kusrevî Hasan), I-VI, Beyrut, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1411/1991.

Nazif M. Şahinoğlu, "Zeyneb bint Muhammed", *İ.A.*, (İslâm Ansiklopedisi) XIII, 554-555 (İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1986).

-----, "Ümmü Külsüm", *İ.A.*, (İslâm Ansiklopedisi) XIII, 107-109 (İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1986).

Neşet Çağatay, "Rukayye", *İ.A.*, (İslâm Ansiklopedisi) IX, 765-766 (İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1964).

et-Taberî, Ebû Cafer b. Cerîr, *Târîhu'l-ümem ve'l-mülûk*, (nşr. Muhammed Ebû'l-Fazl İbrahim), I-XI, Beyrut, Dâru Süveydan, 1387/1967.

et-Tirmizî, Muhammed b. İsa b. Sevre, *Sünenü't-Tirmizî*, (nşr. Muhammed Fuad Abdülbâki), I-V, yy. 1396/1976.